

Г. М. Грабовська,
кандидат юридичних наук, доцент
В. О. Зуєва,
кандидат політичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПЛАГІАТУ

Статтю присвячено питанню визначення плагіату в українському законодавстві. Автори досліджують різноманітні підходи, що розкривають сутність цього виду порушення авторського права. В статті робиться спроба узагальнення існуючих проблемних моментів у визначенні плагіату, а також конкретизація форм та способів його виявлення в тексті наукової роботи.

Ключові слова: плагіат, визначення плагіату, визначення поняття «плагіат», способи виявлення плагіату, авторське право, порушення авторських прав.

Постановка проблеми та її актуальність.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває питання плагіату, перевірки різноманітних творів та результатів науково-технічної діяльності з приводу можливого запозичення. Розширення інформаційного простору стало не тільки суттєвим кроком вперед до прогресу і загальної інформатизації, але й породжує практику інтелектуальних правопорушень шляхом привласнення чужих ідей, думок, що пов'язано з легким доступом до продукції інтелектуальної власності та простотою її копіювання.

Аналіз досліджень і публікацій. Питаннями наукового дослідження плагіату займалися Р. Б. Шишка, І. В. Порало, В. С. Петренко, В. М. Зуб, М. М. Дем'яненко, М. О. Мінц та ін.

Мета статті полягає у дослідженні різноманітних підходів до визначення плагіату. Відповідно до поставленої мети необхідно визначити наступні завдання, а саме: проаналізувати бачення науковців щодо поняття плагіат.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні діють різноманітні програми, які допомагають перевірити унікальність того чи іншого твору. Важливо зазначити, що копіювання, як факт присвоєння чужих культурних та інтелектуальних здобутків, має глибоке історичне коріння, не є новим явищем сьогодення і таке ж давнє, як і саме людство. Існував навіть момент, коли імітація була єдиним засобом передачі накопиченого знання із покоління в покоління. Таким чином, виконувалася позитивна ретрансляційна функція передачі знань із минулого у майбутнє [6, с. 39].

Значення слова плагіат походить від латинського слова *plagium* – викрадати. В українську мову цей термін увійшов з французької мови, де *plagiat* означає пограбування, викрадення. Пізніше поняття «*plagium*» почали використовувати у літературній діяльності. Ним називали крадіжку твору або його частини іншим автором [7, с. 128].

Для того, щоб з'ясувати визначення плагіату, необхідно проаналізувати нормативно-правові акти, словники, різного роду довідники, наукові публікації, у яких представлено різні визначення поняття «плагіат».

Найперше звернемо увагу на визначення плагіату в словнику сучасної української мови, у якому йдеться, що «плагіат – привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора» [3, с. 977].

Плагіат – оприлюднення (опублікування) повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору, тому що автори творів володіють авторським правом. Призначення авторського права полягає в охороні і захисті прав та інтересів авторів творів науки, літератури і мистецтва, а також самих творів від різних посягань.

Стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає плагіат як порушення авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту [1].

Окремі аспекти цивільно-правового захисту інтелектуальної власності, авторського права і суміжних прав та відповідальність за їхнє порушення, зокрема і за плагіат, визначено, зокрема, у ст. 41 та ст. 54 Конституції України, ст. 52 згаданого вище Закону, ст. 431 і 432 та інших нормах Цивільного кодексу України, ст. 512 Кодексу України про адміністративні правопорушення, ст. 69 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р., в якій також дається визначення плагіату, щоправда, академічного: «оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворенню опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання» [4, с. 87]. Необхідно зазначити, що вітчизняним законодавством передбачена також і кримінальна відповідальність за даний злочин, наприклад, у ст. 176 Кримінального кодексу України зазначено: «Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення» [4, с. 87].

Аналізуючи дане питання, необхідно вказати, що як Кримінальним, так і Цивільним кодексами передбачено відповідальність саме за порушення авторського права та суміжних прав, та не дається конкретного визначення плагіату, тоді як у Законі плагіат розглядається як один із видів порушення авторського права та суміжних прав. Тобто існує необхідність уточнення змісту даного поняття, оскільки плагіат має певні спі-

льні риси, наприклад, з «піратством» або спів-авторством та конкретної відповідальності за його застосування [4, с. 87].

Як зазначає Р. Б. Шишка, «Плагіат може бути і у інших сферах, на які не поширюється авторське право, зокрема в математиці та інших фундаментальних наукових дисциплінах. Здебільшого плагіат проявляється дійсно як оприлюднення чужого твору під своїм ім'ям (повний плагіат), запозичення частини (фрагментів) чужого чи чужих творів, а також чужих ідей без вказівки джерела запозичення (частковий плагіат чи компіляційний плагіат). Основною чи формальною ознакою плагіату є присвоєння чужого авторства у виді оприлюднення (опублікування). Таке порівняння є не досить коректним, оскільки термін «оприлюднення» є більш широким щодо звуженого терміна «опублікування». Так, використання чужого твору усно є не завжди плагіатом. У більшості лекторів є лекційні курси. Тоді можна було б визнати плагіатом, що, з огляду на інститут вільного використання для навчання та практику становлення викладачів як лекторів, було б поспішним та не виваженим. Принаймні, на класичній кафедрі є тексти лекцій, які підготовлені викладачами, і у разі необхідності вони використовуються викладачем, який підміняє відсутнього» [8, с. 172].

Виходячи з різних джерел, можна навести різні визначення плагіату.

Так, плагіат – привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора [2, с. 796-797]. Плагіат – вид порушення прав автора або винахідника, який полягає у незаконному використанні під своїм ім'ям чужого твору (наукового, літературного, музичного) або винаходу, раціоналізаторської пропозиції (повністю або частково) без вказівки джерела запозичення [5, с. 601]. Під плагіатом розуміють умисні дії по незаконному привласненню авторства на чужий твір літератури, мистецтва або науки, що тягнуть за собою настання юридичної відповідальності. Плагіат можна також визначити твори, які дозволено вільно використовувати, однак вони використовуються неналежно, без зазначення імені автора й джерела запозичення.

Найбільш поширеним сьогодні вважається плагіат саме у сфері літератури та науки. Можливості, які сьогодні відкриває доступ до широкого кола різноманітних джерел інформації, дають змогу створювати великі за обсягом тексти за досить обмежений час. З'явився, навіть, відповідний термін, що характеризує цей процес. Копіпаст – так називають у всесвітній мережі відповідний набір функцій, що стосується роботи з буфером обміну в операційній системі.

Свою назву копіпаст (в перекладі з англійської сору – скопіювати, paste – вставити) отримав з англійської назви тих команд, за допомогою яких користувач створює свій текстовий продукт. Цілком зрозуміло, що зробити статтю або документ таким чином дуже просто. Деякі копірайтери навіть і визначають копіпаст як «найшвидший спосіб створення статті шляхом повного або часткового копіювання чужих текстів» [9].

Цілком зрозуміло, що сутність копіпасти – це звичайна крадіжка, оскільки він являє собою один з найпоширеніших видів плагіату, що отримав свій розвиток завдяки створенню всесвітньої мережі Інтернет. Є різні його види та форми, навіть можливість використання дозволеного копіпасти, але, поряд з цим, розвиваються різні засоби протидії. Наприклад, якщо сайт використовує текстове наповнення або, як ще його називають в Інтернеті – контент, що створений на основі копіпасти, то його рейтинг суттєво знижується. Наявність великої кількості подібного контенту взагалі може призвести до видалення сайту або його блокування на тривалий термін. Взагалі зазначається, що автор, який створює свої статті на основі такого виду запозичення, може заробити погану репутацію та зіпсувати власну кар'єру копірайтера.

Також сьогодні досить поширеним способом боротьби з плагіатом є відповідні програмні продукти. Останні дозволяють з'ясувати не тільки наявність запозичень в тексті, а й показати ті джерела інформації, що були використані автором. Деякі з них необхідно встановлювати в операційну систему, серед них слід назвати такі, як: eTXT Антиплагіат та Advego Plagiat. Але також є багато сайтів, що дозволяють здійснювати перевірку в он-лайн режимі. Найбільш

відомими є такі ресурси, як: content-watch.ru, text.ru.

Сутність роботи цих сервісів включає декілька етапів. Перший полягає в тому, що текст документу поділяється на відповідні частини, які називають шинглами. Останні являють собою невеликі частини тексту обсягом у декілька слів. Шингли текстів програма порівнює між собою і таким чином знаходить співпадіння. Потім йде підрахування кількості співпадінь та визначення рівня унікальності тексту.

Цілком зрозуміло, що зазначений спосіб не є досконалим. Серед головних недоліків є те, що перевірка має суто технічний характер та не дозволяє виявити прихований плагіат. Його різновид також отримав розповсюдження у всесвітній мережі та більш відомий під назвою «рерайт». Сутність останнього полягає в переробці тексту із збереженням змісту. Рерайт також досить поширений в Інтернеті, оскільки дозволяє створювати так званий «унікальний контент» та не потребує великих витрат. Цілком зрозуміло, що виявити наявність плагіату в такому тексті досить складно. Зазначене під силу лише експерту, що працює у відповідній сфері, яка охоплюється тематикою статті чи контенту.

Тобто, як свідчить досвід Інтернету, там вже є певні надбання в боротьбі з таким порушенням авторського права, як плагіат. На жаль, в науковій сфері поки що не відбувається дійсно позитивних зрушень. Зазначене зумовлене тим, що плагіат має «різні обличчя» та іноді досить складно його визначити. Також серйозною проблемою є те, що за плагіат не притягують до кримінальної відповідальності. Зазначене створює відповідні умови для його подальшого поширення.

Враховуючи вищезгадані технічні досягнення – програмні продукти, слід зазначити, що їх використання в науковій сфері дозволить певною мірою знизити гостроту проблеми. Цілком зрозуміло, що перевірка наукової роботи має здійснюватися у декілька етапів.

Перший має охоплювати суто технічні моменти. Саме тут можуть знайти своє використання програмні продукти, за допомогою яких здійснюється визначення унікальності текстового документу. Виявлення співпадінь дозволить отримати уявлення про те, чим користувався

автор наукової праці: якими ресурсами або іншими інтернет-джерелами. Зазначене дозволить окреслити коло пошуку. Звичайно, що на цій стадії слід звернути увагу на певні винятки. До них слід віднести усталені словосполучення та вислови. Наприклад, у юридичній сфері назви нормативно-правових актів. Також із сфери пошуку мають бути виключені цитати, які оформлені належним чином та не порушують прав зазначених авторів.

До речі, пункт 3 статті 32 Закону України «Про вищу освіту» покладає на вищі навчальні заклади обов'язок «вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності» [10]. Тобто є відповідна правова норма, яка дозволяє вищим навчальним закладам використовувати вищезазначені програмні продукти на предмет виявлення порушень у сфері авторського права.

Другий етап має включати роботу із змістовною частиною тексту. В якості аналогії тут можна навести кваліфікаційну експертизу, що використовується в сфері патентного права. Зазначену змістовну інформацію мають аналізувати експерти, які мають досягнення в певній сфері науки, що підтверджується їхніми науковими працями.

Зрозуміло, що реалізація цього етапу перевірки є найбільш складною в технічному аспекті. Відомо, що кваліфікаційна експертиза, що проводиться для видачі патенту на винахід триває досить довго, так само має відбуватися й запропонована процедура щодо розгляду наукових матеріалів. Вже усталені «ваківські» норми щодо кількості фахових статей та апробації мають бути переглянуті, оскільки вони не мають необхідної ефективності та не забезпечують підтвердження наукової цінності роботи.

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що ефективна боротьба з таким порушенням авторського права, як плагіат, має включати певний комплекс дій. Найперше розуміння плагіату необхідно підвести до єдиного сприйняття, опрацювавши довідкову, наукову та іншу дже-

рельну базу, що дозволить чітко та логічно викласти у нормативно-правових актах. Це сприятиме деталізації того, які саме види порушень авторського права слід кваліфікувати як плагіат. Для реалізації цього завдання необхідно створити відповідну нормативно-правову базу, яка буде враховувати сучасні досягнення науки та техніки, а також впровадження особливої процедури перевірки на плагіат, яка буде різноаспектною та кваліфікованою.

Література

1. *Про авторське право і суміжні права:* Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
2. *Большая Советская энциклопедия:* в 30 томах / гл. ред. А. М. Прохоров. – [изд. 3-е]. – М.: Советская энциклопедия, 1975. – Т. 19.
3. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / упор. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. *Зуб В. М.* Плагіат: його різновиди та заходи протидії / В. М. Зуб, М. М. Дем'яненко // Наукові праці. – 2014. – Вип. 4. – С. 86-90.
5. *Энциклопедический словарь* Ф. А. Брокгауза и И. А. Эфрона / Ф. А. Брокгауз, И. А. Эфрон. – 82 основн. и 4 дополн. полутомах. – СПб, 1898. – Т. XXIII, кн. 48.
6. *Мінц М. О.* Плагіат як прояв девіантності: спроба соціологічного аналізу проблеми / М. О. Мінц // Наукові праці. – Вип. 172. – Т. 184. – 2012. – С. 38-41.
7. *Петренко В. С.* Поняття та види плагіату / В. С. Петренко // Часопис цивілістики. – 2013. – С. 128-131.
8. *Шишка Р. Б.* Плагіат та його прояви і небезпеки / Р. Б. Шишка // Часопис Київського університету права. – 2014. – Вип. 4 – С. 170-175.
9. *Копипаст – это что? Как сделать копи-паст?* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fb.ru/article/147451/kopipast-eto-chto-kak-sdelat-kopipast>
10. *Про вищу освіту:* Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.

А. М. Грабовская, В. А. Зуева

К вопросу определения плагиата

Статья посвящена вопросу определения плагиата в украинском законодательстве. Авторы исследуют разнообразные подходы, которые раскрывают суть этого вида нарушения авторского права. В статье делается попытка обобщения существующих проблемных моментов определения плагиата, а также конкретизация форм и способов его выявления в тексте научной работы.

Ключевые слова: плагиат, определение плагиата, определение понятия «плагиат», способы выявления плагиата, авторское право, нарушение авторских прав.

A. Grabovska, V. Zueva

To question of determination of the plagiarism

The article is dedicated to the question of decision of plagiarism in the Ukrainian legislation. Authors are investigating various approaches that can expose essence of this type of copyright infringement. In the article summarized existent problem moments of decision of plagiarism, and specification of forms and methods of his exposure in the text of the scientific work.

Key words: plagiarism, the definition of plagiarism, the definition of «plagiarism», ways to identify plagiarism, copyright, copyright infringement.